

Emre Aracı

Heidelberg Romantizmi

Değerli yazarımız Emre Aracı, tesadüfler ve hayrete düşüren bağlantılarla dolu yeni makalesinde tüm müzikseverleri Heidelberg Kalesi'nin keşfine davet ediyor.

"Sana selam olsun, eski, zengin çelenklerle taçlandırılmış prenslerin sarayı" – Marianne von Willemer, *Das Heidelberger Schloss (Heidelberg Kalesi)* şiirinde Neckar Irmağı'na yükseklerden bakan o heybetli ve bir o kadar da romantik, kırmızı taştan inşa edilmiş, asırların ruhuna işleyerek ona şekil verdiği, mimari özünde Gotik ve Rönesans'ın buluştuğu ve kısmen harabe olan bu anıtsal kaleyi işte böylesine duygusal bir ifade ve dille selamlamıştı. Willemer'in şiirinden seçme mısralar seneler sonra kalenin terasında yer alan, şehre hakim bir duvar kalıntısına gotik harflerle yerleştirilen bir kitabeye "28 Ağustos 1899" tarihiyle kazınacaktı. Alman dilinin en usta kalemlerinden büyük yazar, şair ve düşünür Johann Wolfgang von Goethe'nin doğumunun 150. yıl dönümü anısına bu kitabe oraya yerleştirilmiş ve açılışı da 29 Ekim 1899'da Baden Dükü Friedrich ve Düşes Luise tarafından gerçekleştirilmişti. Willemer'in duygu yüklü şiirinin geçmişi 13. yüzyıla uzanan Heidelberg Kalesi'nde o önemli yıl dönümünde Goethe'nin anısıyla bu şekilde anıtsallandırılmış olması çok yerinde bir girişimdi, çünkü o şiir 1824'te zaten Goethe'nin doğum günü vesilesiyle kaleme alınmış ve yazarı tarafından büyük şaire hediye olarak yollanmıştı. Esasında Züleyhâ'dan Hatem'e giden o mısralar Heidelberg Kalesi'nin o doğal dekorunda bir zaman hayat bulmuş, yapraklarla bezeli, gizli ve sembolik mesajlarla örülmüş gerçek ve büyük bir aşkın duygularında hayat bulmuş sihirli kelimelerdi. Dahası *Batı-Doğu Divanı*'nın ortak mimarlarının bir abidesi, ölümsüz sevginin, her köşeden üzerimize gelen, materyalist dünyanın o hırs dolu, kör doyumsuzluğuna karşı en güzel ve kalıcı cevabıydı.

Heidelberg Kalesi'nde Goethe kitabesine bakan bir seyyah, (Emre Aracı Koleksiyonu)

Bu kitabenin önünden sırt çantasını takmış, elinde baston şemsiyesi, hasır şapkalı ne çok yalnız gezginler gelip geçmişti. Ruhları Heidelberg'in kiliselerinden yükselen çan sesleri eşliğinde, şehre hakim o yüksek konumdan insanı büyüleyen panaromik güzelliklerle dolup taşarken ve o kitabeye uzun uzun bakarken belki de kendi kayıp aşklarını hatırlamış olmalılardı. İşte böylesine bir tablonun betimlendiği asırlık bir kartpostalda gördüğüm yalnız bir gezgin beni de Heidelberg'e çağırıyordu. Akşam vakti karanlığında fenerlerin aydınlattığı Hauptstrasse'nin parke taşlı yolundan tam da adımımı Karlsplatz'a atmıştım ki bir anda Belediye Sarayı'nın çan kulesinden Mozart'ın *Eine Kleine Nachtmusik*'inin Allegro bölümü duyulmaya başladı. Aynı anda ise ilahi bir senkronizasyonla Heidelberg Kalesi bütün heybetiyle bir sahne dekoru gibi aydınlatılmış haliyle ışıl

Marianne von Willemer
(Johann Jacob de Lose, 1809)

Eski bir kartpostalda Heidelberg'in tarihi köprüsü ve kalesi, (Emre Aracı Koleksiyonu)

Heidelberg Kalesi'nde gün batımı, (fotoğraf Emre Aracı)

ışıl karşımda belirivermişti. Turist kafilelerinin henüz akın etmediği, sezon dışı bir mevsimde, tenha bir Heidelberg'de bundan daha şiirsel bir karşılama olabilir miydi? Üstelik Mozart'ın kendisi de bu nadide güzellikteki şehrin kalesini gezenler arasındaydı. Heidelberg'e 1763 Temmuz'unda Schwetzingen Sarayı'ndan babası Leopold ve ablası Nannerl ile birlikte gelmişti. Henüz yedi yaşındaydı. Şehrin Romanesk Gotik mimarideki büyük kilisesi olan Heiliggeistkirche'deki orgu çalmış, dinleyenleri o çocuk dehasıyla, her yerde olduğu gibi, burada da hayrete düşürmüş ve o günün anısına orgun üzerine bir plaket dahi çakılmıştı. Ancak ne yazık ki bu plaket tarih içerisinde kaybolup gidecekti.

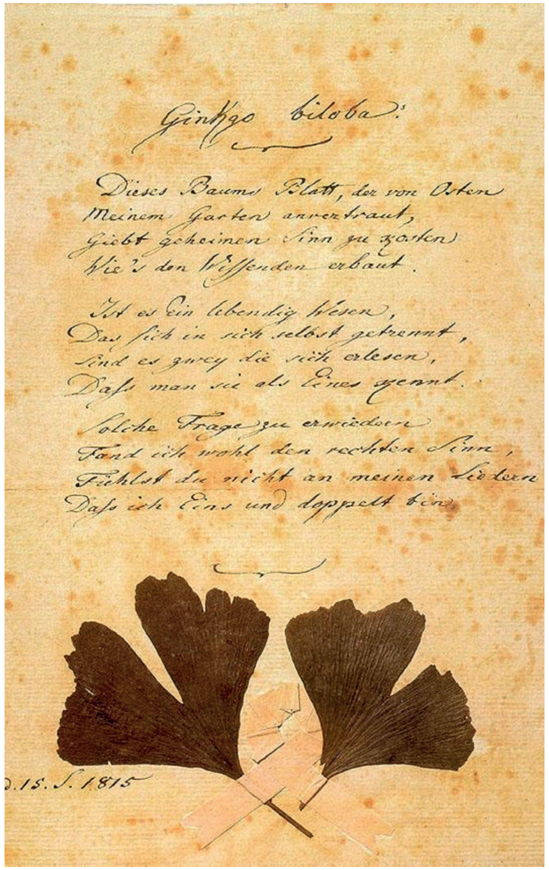
Şehirdeki ilk akşamım benim için Mozart'la başlamıştı, ama Heidelberg, yaratıcı ruhları güzellik tohumlarına aç, daha pek çok müzisyeni bir mıknatıs gibi bağrına basacaktı. Nitekim aynı Hauptstrasse üzerinde 160 numaralı mütevazı bir binanın cephesinde, ilk kat penceresinin altında bir plakette bir süre burada yaşamış olan Robert Schumann'ın adını okuyorum. 1829 – 1830 yılları arasında 16 ayını geçirdiği Heidelberg, Schumann'ın hayatında büyük bir öneme sahipti, çünkü Leipzig'den sonra hukuk okumaya geldiği bu tarihi üniversite şehrinde gerçek yolunu bulmuş, içindeki sese inanmış bir sanatçı olarak ayrılacaktı. Hatta annesine 30 Temmuz 1830'da Heidelberg'den yazdığı mektubunda şu itirafta bulunmuştu: "Leipzig'de bir yaşam planı hakkında endişelenmeden yaşamıştım ... Burada daha fazla çalıştım, ama orada ve burada sanata daha da derinden bağlandım. Şimdi bir kavşakta duruyorum ve şu soru karşısında şaşkınım: Nereye? Eğer içsel yeteneğimi takip edersem, beni sanata ve inanıyorum ki doğru yola götürecektir", (*www.schumann-portal.de*). Gerisini zaten müzik tarihi yazacak ve Schumann, Opus 1 sıra numarasını verdiği, ilk eseri olan *Abegg Varyasyonları*'nı bu duyguları kucakladığı Heidelberg'de notaya dökecekti. Hayatı gibi besteleri de kriptik mesajlarla dolu olan Schumann'ın bu ilk eseri de yaratıcısının o gizemli hayal dünyasına yakışır bir yapıttı. Schumann, bu varyasyonları Kontes Pauline von Abegg'e ithaf etmiş, hatta "Abegg" soyadının harflerini notaya dökerek, sonradan başka eserlerinde de kullanacağı, ana temanın melodik yapısına dönüştürmüştü. Ancak bu isimi taşıyan bir kontes yoktu. Anlaşılan o idi ki Schumann Mannheim'da tanıştığı Meta Abegg adında genç bir piyanisti hayalindeki Kontes Pauline'e dönüştürmüştü. Heidelberg sokaklarını tek başıma yürürken, ya da bana Prag'ın Charles Köprüsü'nü anımsatan Karl Theodor Köprüsü'nün heykelli silüetine, sıra sıra dizili Japon kiraz ağaçlarının pespembe açtığı Neckar kıyısından bakarken, hayal gücünün verdiği bu sonsuz ve engin bakış açısının, bu sanatçıların duygularına hassas ruhlarda da yavaş yavaş filizlenmeye başladığını hissetmemek imkânsız gibi geliyor.

Bu manzaraya çok kısa da olsa Chopin ve Mendelssohn da bakmıştı. Üstelik 1854 yılının Ağustos ayında Brahms da Heidelberg'e varacaktı. Buradan Clara Schumann'a yazdığı mektubunda şöyle diyordu: "Heidelberg'e Cumartesi günü geç saatlerde vardım, muhteşem kale kalıntıları hakkında sizinle uzun uzun konuşmayı tercih ederim. Eşinizin öğrenci olarak yaşadığı evi buldum", (Harald Pfeiffer, *Johannes Brahms in Heidelberg und Ziegelhausen, Engelsdorfer Verlag*, 2008). Heidelberg sokaklarında Schumann'ın oturduğu daireyi arayan Brahms'ı hayal etmek ne garip bir duygu. 1855 yılında Brahms Heidelberg'e geri dönecek ve ona bu defa Clara Schumann da eşlik edecekti. İşte bu tenha sokaklarda sanki onların ruhları hâlâ bu şehirde dolaşmaya devam ediyordu. Bir derslikten ziyade tapınağı andıran Heidelberg Üniversitesi'nin kilidini açıp girdiğim o ahşap panelli tarihi büyük salonu "Alte Aula"da ise zaman tamamen durmuş gibiydi.

Heidelberg'de eski bir öğrenci lokali olan 'Roten Ochsen' lokantası

Bir devir Kutsal Roma İmparatorluğu'nun bir parçası olan, tarih içerisinde geçirdiği şiddetli çarpışmaların ve 1764'teki yıldırım düşmesi sonucu çıkan yangının bıraktığı tahribatın ardından 1777'de Karl Theodor'un Bavyera Elektörü olarak sarayını Mannheim'dan Münih'e taşımasıyla terk edilen, giderek sarmaşıkların sarmaya başladığı Heidelberg Kalesi bütün şehri kucaklayarak yüzünü artık "Heidelberg Romantizmi"ne doğru çevirmiş oluyordu. Doğa seven, tarih ve efsanelere meraklı, geçmişin estetiğine özlem duyan Achim von Arnim ve Clemens Brentano gibi gezgin yazarların Heidelberg'e odaklanarak kalenin özgün dokusunun aşırı restorasyondan zarar görmesini önleyerek, topladıkları Alman halk şarkıları, efsaneler ve masallardan derleme olarak Heidelberg'de 1805 – 1808 yılları arasında üç cilt olarak yayımladıkları *Des Knaben Wunderhorn*

Goethe'nin Willemer'e yolladığı 'Ginkgo biloba' şiiri, 1815, (Goethe Müzesi, Düsseldorf)

gibi, başta Gustav Mahler olmak üzere, pek çok besteci ve sanatçıya ilham kaynağı olan antolojiyi ortaya çıkartmış olmaları şehre ve kaleye gizemli bir çekim gücü vermişti.

1933 yılında soğuk bir Aralık günü tek bir sırt çantasıyla Londra'dan yola çıkarak İstanbul'a doğru adım adım yürüyen ve rotası Heidelberg'den de geçen 18 yaşındaki İngiliz yazar Patrick Leigh Fermor da bu şehrin havasından ve estetiğinden bir hayli etkilenenler arasındaydı. 31 Aralık, yani yılbaşı akşamı vardığı Heidelberg'de eski çerçeveler içerisindeki soluk dagerotip fotoğrafların duvarlarında yer bırakmadığı eski bir öğrenci lokali olan Roten Ochsen lokantasının kapısından içeri girmiş ve lokantanın cana yakın sahipleri Spengel ailesi onu o soğuk gecede evlerinde misafir etmişlerdi. Ertesi günü oğulları Fritz Spengel ise onu kaleye çıkartmıştı. Fermor 1977'de yayımladığı *A Time of Gifts* kitabında o anı şöyle hatırlayacaktı: "O öğleden sonra, Fritz ve bir arkadaşıyla birlikte, şehri gölgeleyen saray kalıntılarını görmek için ormanın içinden tırmandık: şehrin üzerinde asılı duran, ışığın ve saatin tuhaflıklarıyla pembe, kızıl veya mora dönen kocaman, koyu kırmızı taştan bir kompleks. Temel kütle Orta Çağ'dandır, ancak Rönesans, kapılarda, avlularda, galerilerde tekrar tekrar patlar ve zarif 16. yüzyıl oymacılığına doğru genişler". Anıtsal bir tören kapısının önüne gelmişlerdi: "Fritz, 'Bu kapının adını tahmin et!' diyerek kırmızı bir sütunu tokatladı. 'Elizabeth ya da İngiliz Kapısı! İngiliz Prensesi 'The Winter Queen!' yani Kış Kraliçesi! I. James'in neşeli kızı Elizabeth, Pfalz Kontesi ve bir yıl boyunca Bohemya Kraliçesi! O, buraya 17 yaşında bir gelin olarak gelmişti ve beş yıl süren hükümdarlığı boyunca, arkadaşlarımın dediğine göre, Heidelberg, böylesine masklar, eğlenceler ve balolar görmemişti", (Patrick Leigh Fermor, *A Time of Gifts*, John Murray, 1977).

O gün 18. yüzyıla doğru bu romantik kaleye tırmanırken seneler önce okumuş olduğum Patrick Leigh Fermor'un bu sözlerini hatırlamamak imkânsızdı. Nitekim karşımda zarif anıtsal hatlarıyla Elizabeth Kapısı çoktan belirivermişti. Bu kale ve bahçesi gerçekten de büyük aşkların sembolleriyle doluydu. Zira hemen ilerisinde ise hasır şapkalı o yalnız göçebe gezginin kartpostalında gördüğüm Marianne von Willemer'in Goethe'ye sunduğu o doğum günü şiirinin tableti duruyordu. Eski tablet çoktan silinip gitmiş, ama yerine yine aynı şiirden mısraların yer aldığı sade bir tablet gelmişti. Goethe'nin Joseph von Hammer tercümesiyle keşfettiği Hafız'ın şiirlerinden esinlenerek kaleme aldığı *West-östlicher Divan*'ı esasında o ara tanıştığı Marianne von Willemer'e duyduğu entelektüel arkadaşlığın ateşlediği duygularla ortaya çıkmıştı. Goethe "Hatem" adını alırken, Willemer de "Züleyhâ" (Suleika) idi. Üstelik şiirlerde olduğu kadar mektuplarında da birbirlerine karşılıklı hitaplarında bu isimleri kullanmışlardı. Dahası *Divan*'daki beş şiir Willemer'in 1869'daki vefatından sonra dünyaya Herman Grimm tarafından duyurulacağı üzere Goethe'nin sevgili "Züleyhâ"sı tarafından kaleme alınmıştı ki "Züleyhâ" Schubert'in şarkılarında dahi yeniden hayat bulacaktı. Bu entelektüel dostluğu ölümsüzleştiren bir de Ginkgo ağacı vardı ki dayanıklılığıyla bilinen bu ağacı Goethe Heidelberg Kalesi'nin bahçesinde 15 Eylül 1815'te son defa gördüğü Marianne von Willemer'e o gün göstermiş ve ağaçtan kopardığı iki yaprağı sonradan *Divan*'da da yerini bulacak olan *Ginkgo biloba* şiirinin kendi el yazmasına yapıştırarak Willemer'e yollamıştı.

Heidelberg Kalesi'nde toplu gezi fotoğrafı, 28 Ağustos 1977, (Emre Aracı Koleksiyonu)

Bugün Heidelberg Kalesi'nde Goethe'nin Willemer'e gösterdiği o ağaç olmasa da iki tane Ginkgo ağacı var. Mevsim itibarıyla ne yazık ki benim ziyaretimde bu büyülü ağacın sadece kuru dallarında o arkadaşlığı hissedebildim. Ancak benim kaleye bu ziyaretimin zaten başka bir amacı daha vardı; 1977 yılında ben sekiz yaşında küçük bir çocukken annem, babam ve ağabeyimle ailecek Heidelberg'den geçmiş ve kalenin avlusunda o gün orayı gezen kalabalık bir turist kafilesiyle beraber topluca bir grup fotoğrafı çektirmiştik. 47 sene sonra o fotoğrafın çekildiği anı yaşamak için bu defa saçlarına aklar düşmüş bir adam olarak Heidelberg'e geri dönmüştüm. Bu vesileyle ağabeyimin o yıllar tuttuğu günlüğünün sayfalarında o fotoğrafın çekildiği tarihi arayıp bulduğum zaman ise küçük, ama mucizevi bir sürprizle karşılaşacaktım. Fotoğraf 28 Ağustos 1977'de, yani Goethe'nin doğum gününde çekilmişti. Akşam Patrick Leigh Fermor'un izinde Roten Ochsen lokantasının kapısından içeri girdim ve aynı dagerotip fotoğrafların arasında, mum ışığında tek başıma yemeğimi yedim. 47 yıl önce kalede çekilen o grup fotoğrafını çantamdan çıkartıp benimle sohbet eden cana yakın bir beyefendiye gösterdim. Aynı yıl doğduğumuzu öğrendiğim bu kişi Fermor'u kaleye çıkartan Fritz Spengel'in torunu Philipp Spengel'den başkası değildi ve altıncı kuşak Spengel olarak ziyaretçisine lokantasının kapısını açık tutmaya hâlâ devam ediyordu. "Sana selam olsun, eski, zengin çelenklerle taçlandırılmış prenslerin sarayı" – o akşam bizzat tanık oldum ki "Heidelberg Romantizmi" 21. yüzyılda dahi sihrini hiç kaybetmemiş olarak mucizelerle bize ilham vermeye devam ediyor…

Emre Aracı'nın Andante'deki geçmiş yazılarının tamamına www.emrearaci.weebly.com adresinden ulaşabilirsiniz.